

Opetus- ja kulttuuriministeriö
PL 29
00023 Valtioneuvosto
kirjaamo@minedu.fi
perusopetus@minedu.fi

Kielikoulutuspolitiikan verkoston lausunto hallituksen esitysluonnoksesta Eduskunnalle laiksi perusopetuslain väliaikaisesta muuttamisesta - toisen kotimaisen kielen kokeilu (OKM/13/010/2017)

Kielikoulutuspolitiikan verkosto kiittää opetus- ja kulttuuriministeriötä saamastaan mahdollisuudesta lausua hallituksen esitysluonnoksesta Eduskunnalle laiksi perusopetuslain väliaikaisesta muuttamisesta, joka koskee toisen kotimaisen kielen kokeilua. Verkoston lausunnossa keskitytään toisen kotimaisen kielen kokeilun mahdollisiin seurauksiin ja niiden arviointiin. Verkoston lausuntoa on ollut laatimassa Kielikoulutuspolitiikan verkoston vastuulliset tutkijat sekä osa ohjausryhmän varsinaisista jäsenistä. Ohjausryhmä koostuu laajasti kielikoulutuksen asiantuntijoista.

Yleisiä kommentteja esitysluonnoksesta

Toisen kotimaisen kielen kokeilu on osa toimintasuunnitelmaa strategisen hallitusohjelman kärkihankkeiden ja reformien toimeenpanemiseksi vuosina 2015–2019. Toimintasuunnitelman mukaisesti kieltenopiskelua lisätään ja monipuolistetaan ja mahdollistetaan alueellinen kokeilu kielivalikoiman laajentamisesta eduskunnan hyväksymän ponnien mukaisesti. Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan, että perusopetuslakia muutettaisiin väliaikaisesti, jotta alueelliset kokeilut voidaan mahdollistaa. Alueellisilla viiden vuoden kokeiluilla pyritään laajentamaan kielivalikoimaa ilman toisen kansalliskielen velvoittavaa opiskelua. Kokeilun on määrä kestää vuoden 2018 elokuusta vuoden 2023 loppuun. Esitysluonnos sisältää paljon avoimia kysymyksiä, joiden laajempia yhteiskunnallisia tai koulutuspoliittisia vaikutuksia on vaikea arvioida ja ennakoida, eikä niitä ole pohdittu riittävän laajasti eri näkökulmista. Toisen kotimaisen kielen kokeilua on perusteltu jokseenkin epämääräisesti kielivalikoiman laajentamisella. Kielikoulutuspolitiikan verkosto vaatii ennen kaikkea kokeilun monipuolista seurantaa ja sen hyvää valmistelua etukäteen riittävän pitkäksi aikaa eteenpäin.

Kokeilun yhteys muihin kärkihankkeen kokeiluihin ja reformeihin

Nykyisen hallitusohjelman opetuksen ja koulutuksen kärkihankkeeseen kuuluu kieltenopiskelun lisääminen ja monipuolistaminen. Kärkihanke pitää sisällään kaksi kielikokeilua: nyt lausuntokierroksella olevan toisen kotimaisen kielen kokeilun sekä varhentamisen kokeilun, joka alkaa syksyllä 2017. Esitysluonnoksessa ei otettu kantaa siihen, miten ja missä määrin nämä saman kärkihankkeen kokeilut ovat yhteydessä

keskenään. Tutkimusten mukaan kielikylvyn tyyppinen toisen kotimaisen kielen opetuksen varhentaminen on lisännyt vieraiden kielten valintaa. Varhentaminen vaikuttaa kielivalintoihin siten, että oppilaille rakentuu positiivinen kielenoppijaidentiteetti. (ks. esim. Björklund & Mård-Miettinen 2011.) Päällekkäisten hankkeiden riskinä on, että oppilaiden välille syntyy merkittäviä eroja, kun osa oppilaista opiskelee kielenopetuksen varhentamisen kokeiluun mukaan lähteneissä kouluissa ja saattaa valita useita kieliä, ja osa oppilaisia opiskelee toisen kotimaisen kielen kokeiluun mukaan lähteneissä kouluissa, joissa kielivalinnat saattavat rajoittua vain kahteen kieleen.

Olisi myös syytä tarkastella sitä, miten toisen kotimaisen kielen kokeilu suhteutuu ylioppilastutkinnon uudistamiseen, joka on myös tällä hetkellä lausuntokierroksella. Lisäksi toisen kotimaisen kielen kokeilun osalta olisi hyvä pohtia, miten kokeilu suhteutuu muihin käynnissä oleviin reformeihin, esimerkiksi onko sillä vaikutuksia ammatillisen koulutuksen reformiin.

Kokeilu ei pohjaudu riittävään tutkittuun tietoon

Esitysluonnoksessa alueellisia kokeiluja perustellaan kielivalikoiman laajentamisella. Toisen kotimaisen kielen velvoittavan opiskelun sijaan kokeilussa mukana olevat oppilaat voivat valita jonkin toisen kielen opiskeltavakseen. Jää kuitenkin epäselväksi, pyritäänkö kokeilulla monipuolistamaan ja laajentamaan **kuntien tarjoamaa valinnaisten kielten valikoimaa**, vai halutaanko kokeilulla **lisätä yksilöiden kielivalintoja** ja kannustaa oppilaita opiskelemaan aiempaa enemmän ja monipuolisesti eri kieliä.

Kokeilun tavoitteena on lisätä kieltenopiskelua valinnaisuutta lisäämällä. Kuitenkin voidaan pohtia, miten ja missä määrin kielten velvoittava ja valinnainen opiskelu on suhteessa motivaatioon opiskella kieliä. Tutkimustulokset (ks. esim. Kangasvieri 2017) osoittavat, että valinnaisuus ei välttämättä lisää motivaatiota opiskella kieliä. Kokeilussa olisikin syytä tutkia, missä määrin asenteet nimenomaan ruotsin kieltä kohtaan toisena kotimaisena kielenä vaikuttavat motivaatioon opiskella sitä, ja missä määrin tietyn kielen velvoittava opiskelu vaikuttaa motivaatioon opiskella kyseistä kieltä. Onko niin, että toisen kotimaisen kielen velvoittavasta opiskelusta vapauttaminen johtaa parempaan motivaatioon opiskella kieliä yleensä? On tärkeää saada tietoa ja tutkimusta eri kielten opiskeluun liittyvistä asenteista ja motivaatiosta.

Tutkimusten mukaan (ks. esim. Kielten oppimistulokset perusopetuksen päättövaiheessa 2013) kielivalinnoissa ja kieltenopiskelussa vallitsee jo nyt alueellinen epätasa-arvo, ja on mahdollista, että kokeilu lisää sitä entisestään. Siksi kokeilun yhteydessä on tutkittava laajasti sen vaikutusta alueelliseen epätasa-arvoon. On myös hyvä pohtia, mitä muita keinoja olisi käytettävissä kielivalikoiman laajentamiseksi. Asiaa ei ole tutkittu riittävästi etukäteen, jotta kokeilun voi todeta monipuolistavan ja laajentavan kielivalikoimaa heikentämättä tasa-arvoa.

On myös huomioitava, että B1-kielen tuntimäärä on vähäinen (yhteensä 6 vuosiviikkotuntia: vähimmäistuntimäärä 2 vuosiviikkotuntia alakoulussa ja yhteensä 4 vuosiviikkotuntia luokilla

7–9) esimerkiksi A2-kielen verrattuna. Tämä on jossain määrin vaikuttanut toisen kotimaisen kielen heikkoihin oppimistuloksiin. Toisen kotimaisen kielen kokeilu edellyttää, että vieraille kielille laaditaan B1-oppimäärän mukaiset opetussuunnitelmat, jotka on suhteutettu B1-kielen pienehköön tuntimäärään. On myös syytä pohtia, millainen kielitaito B1-kielen tuntimäärällä on mahdollista saavuttaa sellaisissa kielissä, esim. venäjän tai kiinan kielessä, joiden oppiminen vaatii hyvinkin erilaisen panostuksen esimerkiksi kirjoitusjärjestelmän takia. **Tästä syystä oppilaille ja huoltajille on tarjottava riittävästi tietoa tuntimäärän vaikutuksesta kielitaidon saavuttamiseen.**

Toisen kotimaisen kielen kokeilun vaikutusten seuranta

Toisen kotimaisen kielen kokeilun on määrä kestää viisi vuotta. Kokeilun yhteyteen on suunniteltu seurantaa 5–10 vuodeksi. Esitysluonnoksessa olisikin hyvä ilmaista nykyistä tarkemmin, kuka tai mitkä tahot seurantaa tekevät, ja miten seuranta on tarkoitus toteuttaa.

Kokeilulla on monenlaisia koulutuksellisia ja yhteiskunnallisia vaikutuksia ja seurauksia. Seurantaa tarvitaan ainakin näiden kysymysten osalta:

- Miten toisen kotimaisen kielen kokeilu vaikuttaa kielivalikoimaan, kielivalintoihin ja kokonaisuudessaan kieltenopiskeluun?
- Lisääkö kokeilu muiden kielten valintoja (esim. saksa, ranska, venäjä, espanja), ja minkä verran missäkin kielessä?
- Mitkä ovat kokeilun vaikutukset pitkällä aikavälillä niin kunta-, koulu- ja yksilötasolla, ja miten kokeilu vaikuttaa kieliä ja kieltenopiskelua koskeviin asenteisiin?

Kuten esitysluonnoksessa todetaankin, kokeilulla on myös yhteiskunnallisia vaikutuksia, joita on seurattava riittävän pitkällä aikavälillä. Kokeilun vaikutuksia on tarkasteltava esimerkiksi seuraavien kysymysten osalta:

- Miten kokeilu vaikuttaa yhteiskunnan kielivarantoon pitkällä aikavälillä?
- Miten kokeilu vaikuttaa opetus- ja kielilainsäädäntöön sekä kielellisten oikeuksien toteutumiseen?

Kokonaisuudessaan kokeilun laajoja yhteiskunnallisia, koulutuksellisia tai kielipoliittisia vaikutuksia ja seurauksia on haasteellista ennakoida ja arvioida. Seurantaa on suunniteltu 5–10 vuodeksi, mutta Kielikoulutuspolitiikan verkosto pitää tätä aikaa liian lyhyenä. Jos seurantaa järjestetään vain 5–10 vuotta, vaikutuksia ei kokeilussa mukana olleiden yksilöiden jatko-opintojen, esimerkiksi korkeakouluopintojen, tai työelämän osalta ehditä tehdä. Koska alueellisiin kokeiluihin otetaan mukaan vuoden 2018 elokuussa 5. tai 6. vuosiluokan aloittavia oppilaita, suunniteltu 5–10 vuoden seuranta ylittää työelämään vain niillä, jotka käyvät toisella asteella ammatillisen koulutuksen ja siirtyvät heti työelämään. Esimerkiksi kokeilussa mukana olleet oppilaat, jotka menevät toisen asteen jälkeen korkeakouluopintoihin, eivät ehdi 5–10 vuoden seurannan puitteissa valmistua korkea-asteelta ja siirtyä työelämään. Kaikista kokeilussa mukana olevista oppilaista on kuitenkin tärkeää saada tietoa myös jatko-opintojen ja työelämän osalta. Kielikoulutuspolitiikan

verkosto haluaa painottaa **monipuolisen ja riittävän pitkän aikavälin seurannan** merkitystä, jotta kokeilun vaikutuksia voidaan arvioida laajasti.

Kuntien näkökulma

Toisen kotimaisen kielen kokeilua on hyvä tarkastella myös kuntien toiminnan näkökulmasta. Kokeilussa toisen kotimaisen kielen tilalle valitaan vieras kieli. Kokeilun tavoitteena on siis laajentaa kielivalintoja siten, että kokeiluun mukaan lähtevät, perusopetuksen 5. tai 6. vuosiluokan oppilaat valitsevat muita kieliä kuin toista kotimaista kieltä.

On kuitenkin olennaista arvioida, miten kuntien toiminta muuttuu tai on mahdollista muuttua alueellisten kokeilujen myötä. Alkavatko kunnat mahdollistaa eri tavalla kielivalintoja ja tarjota uusia kieliä, vai rajoittuuko kokeiluun mukaan lähtevien oppilaiden valinnanvapaus niihin kieliin, joita opetuksen järjestäjä jo nyt tarjoaa? Voivatko kunnat taata, että opetusryhmät järjestetään kaikissa niissä kielissä, joita kunta tarjoaa valinnaisina vieraina kielinä? Onko kunnilla esimerkiksi taloudellisia resursseja tai mahdollisuuksia palkata uusia kielten opettajia, etenkin pienemmillä paikkakunnilla? Onko kaikkiin uusiin vieraisiin kieliin ja omiin äidinkieliin riittävästi päteviä opettajia saatavilla? Onko eri kielten ryhmien järjestämiseen jotakin ryhmäkorajaa, jotta kielen opetus voidaan aloittaa? Jos kielten opetuksen aloittamiseen on tietty kunnan määrittämä ryhmäkoraja, eikä esimerkiksi vähän valituille kielille järjesty ryhmiä, mihin opetusryhmään ja minkä kielen opetukseen nämä oppilaat laitetaan? Jos oppilas näkee toisen kotimaisen kielen opiskelun tärkeänä tulevaisuutensa kannalta, tarjotaanko hänelle mahdollisuudet opiskella sitä ryhmäkoosta riippumatta?

Kokeilun tavoitteena on laajentaa kielivalikoimaa, joten **Kielikoulutuspolitiikan verkosto kannustaa kuntia rohkeasti monipuolistamaan ja laajentamaan valinnaisten kielten valikoimaansa sekä mahdollistamaan myös pienempien kieliryhmien muodostamisen.** Kuntien kielivalikoiman monipuolistaminen riippuu myös kuntien resursseista, mikä voi lisätä kieltenopiskelun alueellisia eroja.

Esitysluonnoksessa todetaan, että kokeiluun lähteville huoltajille ja oppilaille tarjotaan tietoa kokeilusta ja sen mahdollisista vaikutuksista oppilaan loppuelämän kannalta. Koska kokeiluun mukaan lähteminen on vapaaehtoista, päätös kokeiluun osallistumisesta jää viime kädessä huoltajille ja oppilaille itselleen. **Siksi onkin kokeilun järjestäjien, kuntien ja koulujen velvollisuus huolehtia erittäin hyvin siitä, että huoltajille ja oppilaille tarjotaan kokeilusta mahdollisimman kattavasti tietoa. Huoltajien ja oppilaiden on hyvä myös tietää, että kokeilussa ei ole riittävästi arvioitu pitkän aikavälin seurauksia.**

Kokeilun seurannassa on tarkasteltava myös sitä, mitkä kunnat ja koulut hakeutuvat kokeiluun ja millä perusteilla. Esitysluonnoksessakin todettiin, että kokeiluun pyritään ottamaan kuntia mahdollisimman monipuolisesti eri puolilta Suomea. **Kielikoulutuspolitiikan verkosto edellyttää, että monipuolisen kuntavalikoiman lisäksi kokeiluun otetaan mukaan kuntia myös ruotsinkielisiltä alueilta, mikäli niitä hakeutuu**

kokeiluun. Toisen kotimaisen kielen kokeilua ja sen vaikutuksia on kokeilun aikana seurattava myös ruotsinkielisen väestön, kuntien ja alueiden näkökulmasta.

Kielikoulutuspolitiikan verkosto kiinnittää huomiota siihen, miten kokeiluun lähteissä kunnissa taataan jatkumo kokeilun jälkeen. On varmistettava, että kokeilukunnissa voidaan tarvittaessa palata suhteellisen helposti takaisin malliin, jossa toisen kotimaisen kielen opiskeluun veloitetaan. Tärkeää on myös se, että kokeilun jälkeen kunnissa kaikilla kouluasteilla taataan kieltenopiskelun jatkumo niille oppilaille, jotka ovat mukana kokeilussa.

Kieltenopettajien työllisyys ja pätevät opettajat

Kokeilun vaikutuksia kunnissa on tarkasteltava myös kieltenopettajien työllistymisen ja ammattitaitoisen kieltenopetuksen näkökulmasta. Kokeilu on suhteessa kieltenopetuksen varhentamisen kokeiluun esimerkiksi seuraavalla tavalla. Uusimmat perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteet tulivat voimaan syksyllä 2016. Niiden mukaan toisen kotimaisen kielen opiskelu aloitetaan 6. vuosiluokalla, jolloin oppilaat ovat vielä alakoulun puolella ja pääasiassa luokanopettajan opettavina. Kielikoulutuspolitiikan verkosto on sitä mieltä, että **pätevien kieltenopetukseen erikoistuneiden luokanopettajien tai vieraiden kielten aineenopettajien saatavuus on taattava kokeilukunnissa.** Kokeiluun osallistuvilla oppilaille on oikeus saada pätevän kieltenopettajan antamaa laadukasta opetusta.

Oppilaiden ja huoltajien näkökulma

Kokeilulla on merkittäviä vaikutuksia kokeiluun mukaan lähtevän oppilaan opintopolkuun, jatko-opintoihin ja työelämään, ja esitysluonnos ei ota kantaa haasteellisiin tilanteisiin, joita saattaa oppilaan kohdalle tulla. Ennen kaikkea Kielikoulutuspolitiikan verkosto haluaa painottaa sitä, että **kokeilussa mukana olevilla oppilaille tulee olla riittävästi mahdollisuuksia aloittaa toisen kotimaisen kielen opiskelu valinnaisena kielenä läpi opintopolun, esimerkiksi perus- ja toisen asteen koulutuksessa.** Miten toteutetaan oppilaan mahdollisuus opiskella toista kotimaista kieltä esimerkiksi A2-, B2- tai B3-kielenä?

Yleensä suomenkieliset oppilaat opiskelevat toista kotimaista kieltä B1-kielenä, kun taas ruotsinkieliset oppilaat opiskelevat suomen kieltä usein A1- tai viimeistään A2-kielenä. Näiden oppimäärien mukaisesti opiskeltavat kielet ovat olleet pysyviä valintoja aina läpi peruskoulun. Oletettavasti sama valinnan pysyvyys koskee kokeiluun lähteviä oppilaita, eli toisen kotimaisen kielen tilalle valittavaa vierasta kieltä opiskellaan läpi opintopolun. Miten taataan läpi koko opintopolun etenevä vieraan kielen opiskelu ja alkavan toisen kotimaisen kielen opiskelu

- niissä kunnissa, joissa oppilaat 5. ja 6. luokan jälkeen jakaantuvat eri yläkouluihin,
- toisella asteella, kun oppilaat jakaantuvat eri toisen asteen oppilaitoksiin tai
- jos oppilas valitsee erityisyläkoulun/lukion?

Kokeiluun mukaan lähteville oppilaille ja heidän huoltajilleen onkin tarjottava riittävästi tietoa kielivalinnan merkityksestä ja pysyvyydestä. Kokeilu korostaakin kielivalintojen tärkeyttä ja nostaa kielivalintojen painoarvoa, sillä oppilaan on opiskeltava toisen kotimaisen kielen tilalle valittavaa kieltä koko oppimäärän verran. Kokeilun yhteydessä on mahdollisuus kasvattaa oppilaiden ja huoltajien tietoisuutta kielivalintojen merkityksestä.

Oppilaan osalta päätös lähteä mukaan kokeiluun ja opiskella muuta kuin toista kotimaista kieltä voi olla merkittävä oppilaan tulevaisuuden kannalta. Koska lainsäädännön mukaiset kielitaitovaatimukset koskevat korkeakouluopintoja, voi kokeilussa mukana oleva oppilas kokea haastavaksi hakeutua korkeakouluopintoihin, jos hän ei ole lainkaan opiskellut toista kotimaista kieltä. Kokeilu saattaa lisätä koulutuksellista epätasa-arvoa eritaustaisten oppilaiden välillä.

Esitysluonnos ei ota kantaa erityistapauksiin, esimerkiksi sellaiseen, jossa kokeilussa mukana oleva lapsi joutuu vaihtamaan koulua ja asuinpaikkaansa sellaiseen kuntaan, joka ei ole kokeilussa mukana. Kielikoulutuspolitiikan verkosto pohtii, miten uudessa kunnassa voidaan taata kokeilussa mukana olevan lapsen mahdollisuudet opiskella hänen valitsemaansa kieltä. Mitä tapahtuu, jos uudessa kunnassa ei ole tarjolla pätevää opetusta oppilaan valitsemassa kielessä? Onko kokeilun järjestäjien vai oppilaan ja hänen huoltajiensa vastuulla selvittää, missä ja miten kokeilussa mukana oleva oppilas voi jatkaa aloittamaansa vieraan kielen opiskelua?

Kaiken kaikkiaan Kielikoulutuspolitiikan verkoston mielestä on tärkeää seurata ja tutkia sitä, ketkä lähtevät mukaan kokeiluun, millaisia asenteita esimerkiksi ruotsin kieltä ja yleisesti kieltenopiskelua kohtaan heillä on, ja mitä kieliä kokeiluun mukaan lähtevät valitsevat toisen kotimaisen kielen tilalle. Vasta sitten voidaan tehdä johtopäätöksiä kokeilun seurauksista laajemmin.

Vaikutukset muilla koulutusasteilla (erityisesti korkeakoulutus)

Esitysluonnoksessa todetaan, että kokeiluun mukaan lähtevä oppilas vapautetaan toisen kotimaisen kielen opinnoista myös toisen asteen opinnoissa, niin lukiossa kuin ammatillisessa koulutuksessa. Esitysluonnoksen mukaan kokeilu voi kuitenkin lisätä lukiossa alkavan toisen kotimaisen kielen opetuksen kysyntää, sillä kokeilussa mukana olevat oppilaat voivat haluta opiskella toista kotimaista kieltä korkeakouluopintoja varten. On harmillista, että esitysluonnos ottaa kantaa vain lukioiden toisen kotimaisen kielen opintoihin. Miten ammatillisessa toisen asteen koulutuksessa taataan valinnainen toisen kotimaisen kielen opiskelu?

Jos esitysluonnoksen mukaan lukioiden toisen kotimaisen kielen opetuksen kysyntä saattaa kasvaa, se antaa kuvan, että toisen kotimaisen kielen opiskelu vain siirtyy oppilaiden osalta opintopolulla eteenpäin. **Toisen kotimaisen kielen opiskelu on tulevaisuudessakin ja kokeilussa mukana oleville oppilaille olennaista, sillä ilman toisen kotimaisen kielen taitoa ei voi nykyisellään läpäistä korkeakouluopintoja.** Esitysluonnos antaakin olettaa, että toisen kotimaisen kielen opetuksen kysyntä kasvaa lukioissa nimenomaan siksi, että sieltä

jatketaan todennäköisemmin korkeakouluopintoihin kuin ammatillisen koulutuksen puolelta. Kielikoulutuspolitiikan verkosto on kuitenkin huolissaan koulutuksen tasa-arvosta, sillä kaikille kokeilussa mukana oleville oppilaille tulisi taata mahdollisuus edetä halutessaan korkea-asteen opintoihin riippumatta toisen asteen opintotaustasta.

Tämän lisäksi esitysluonnos jättää avoimeksi kysymyksiä korkeakoulujen osalta. **Oletuksena on, että jos kokeilussa mukana olevat oppilaat etenevät korkea-asteen opintoihin, heidän täytyy siellä suorittaa toisen kotimaisen kielen opinnot niin, että he täyttävät lainsäädännön asettamat kielitaitovaatimukset.** Toisen kotimaisen kielen opinnoista ei siis nykysäädösten mukaan vapauteta kokeilussa olevia oppilaita korkea-asteella. Esitysluonnoksessa todetaan, että opetus- ja kulttuuriministeriö turvaa resurssit toisen kotimaisen kielen opetukseen korkeakouluissa niille, jotka eivät ole sitä aiemmin opiskelleet. Miten resurssit todellisuudessa turvataan? Jo nyt korkeakouluissa toisen kotimaisen kielen osaamistaso on heikko. Kokeilu muuttaa tilannetta entistä heikommaksi kokeilussa mukana olevien oppilaiden osalta, jos he aloittavat toisen kotimaisen kielen opinnot vasta toisella tai korkea-asteella, ja heidän oletetaan saavuttavan riittävä kielitaidon taso toisen kotimaisen kielen osalta korkeakouluopintojen aikana. Viisi vuotta kestävien ylemmän korkeakoulututkinnon opintojen aikana virkamiesruotsin/-suomen taso on vaikea saavuttaa. Näyttääkin siltä, että perusopetuksen kokeilun tähtäimenä on purkaa korkeakoulututkintojen toisen kotimaisen kielen vaatimus.

Ruotsinkielisten näkökulma

Kokeilun vaikutuksia on tärkeää tarkastella myös ruotsinkielisten näkökulmasta. **Esitysluonnos ei vaikuta huomioivan sitä, että toisen kotimaisen kielen kokeilu voi koskea myös ruotsinkielisiä kuntia, kouluja ja oppilaita.** Esitysluonnos ei otakaan riittävän yksityiskohtaisesti kantaa siihen, miten eri kielten oppimäärät suhteutuvat kokeiluun. Kuten esitysluonnoksessakin todetaan, nykyisellään suomenkielisissä kouluissa toinen kotimainen kieli, ruotsi, aloitetaan B1-kielenä, kun taas ruotsinkielisissä kouluissa toinen kotimainen kieli, suomi, aloitetaan yleensä A1-kielenä, ja Englanti A2-kielenä. Miten kokeilu vaikuttaa näihin oppimääriin, ja miten ruotsinkielisten oppilaiden mahdollisuus lähteä mukaan kokeiluun taataan, jos kokeilu koskettaa vuonna 2018 5. tai 6. vuosiluokan aloittavia oppilaita? Miten kokeiluun voidaan ottaa mukaan ruotsinkielisiä oppilaita, jos he ovat aloittaneet jo toisen kotimaisen kielen opintonsa aiemmin, ja kokeilu koskettaa vain 5. tai 6. vuosiluokan oppilaita?

Lisäksi on huomioitava se, että todennäköisesti ruotsinkielisten on vaikeampi luopua toisen kotimaisen kielen, suomen, opiskelusta verrattuna suomenkielisiin oppilaisiin. Suomalaisessa yhteiskunnassa suomen kielellä on huomattavasti vahvempi asema ja laajempi käyttöala kuin ruotsin kielellä. Ruotsinkielisille oppilaille voi siis olla vaikeaa lähteä mukaan kokeiluun, sillä ilman suomen kielen osaamista heidän voi olla haastavaa pärjätä yhteiskunnassa, joka on pääasiassa suomenkielinen. Kokeilu näyttääkin koskevan vain suomenkielisiä kuntia ja antaa valinnan mahdollisuuden ennen kaikkea suomenkielisille oppilaille. **Olisi kuitenkin tärkeää kohdata kansalliskielet samanarvoisina ja tasaveroisina,**

vaikka mediakeskusteluissa “toinen kotimainen kieli” viittaa yleensä vain ruotsin kieleen suomenkielisten näkökulmasta.

Maahanmuuttajien näkökulma

Esitysluonnosta olisi hyvä tarkentaa maahanmuuttajaoppilaiden opettamisen näkökulmasta. Suomen perustuslain mukaan jokaisella Suomessa asuvalla on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Maahanmuuttajaväestön määrä on kasvanut voimakkaasti viime vuosina ja ohittanut ruotsinkielisten määrän Suomessa. Kuntien käytännöt vaihtelevat siinä, miten ne ovat vapauttaneet maahanmuuttajaoppilaan ruotsin kielen opinnoista. Tähän asti maahanmuuttajaoppilaille on tarjottu perusopetusta täydentävää oman äidinkielen opetusta, jolloin käytettävissä oleva kaksi viikkotuntia on riittänyt ainoastaan kielitaidon ylläpitämiseen, ei sen kehittämiseen. **Jos maahanmuuttajaoppilas vapautetaan ruotsin kielen opiskelusta, hänen pitäisi olla mahdollista saada enemmän oman äidinkielen opetusta.**

Lausunnon keskeinen sisältö

Esitysluonnoksessa toisen kotimaisen kielen kokeilusta on paljon avoimia kysymyksiä. Tarkennusta vaatii se, mitä kielivalikoiman laajentamisella tarkoitetaan - kuntien tarjonnan laajentamista vai yksilön kielivalintojen lisääntymistä. Kieltenopiskelun valinnaisuus ei lisää suoraan motivaatiota opiskella kieliä. Siksi on syytä tarkastella vielä sitä, mitä muita keinoja kielivalikoiman laajentamiseksi on käytettävissä. Huolena on, että kokeilu kasvattaa entisestään kieltenopiskelun alueellista epätasa-arvoa ja kieltenopiskelu vähentyy entisestään.

Kokeilun koulutuksellisia ja yhteiskunnallisia seurauksia on hankala ennakoida ja arvioida. Kielikoulutuspolitiikan verkosto vaatii ennen kaikkea kokeilun monipuolista seurantaa ja sen hyvää valmistelua etukäteen riittävän pitkäksi aikaa eteenpäin. 5–10 vuotta ei riitä siihen, että kokeilun vaikutuksia voidaan tarkastella laajasti, esimerkiksi kokeilussa mukana olevien oppilaiden jatko-opintojen ja työelämän kannalta. Seurantaa on järjestettävä esimerkiksi siitä, ketkä lähtevät mukaan kokeiluun ja mitä kieliä he valitsevat. Kokeilun yhteyttä muihin kärkihankkeen kokeiluihin ja reformeihin on selvennettävä.

Kielikoulutuspolitiikan verkosto toivoo, että kokeilukunnat mahdollistavat selkeästi aiempaa monipuolisemman valinnaisten kielten valikoiman sekä pienempien kieliryhmien muodostamisen, vaikka se vaatii kunnilta taloudellisia ja henkilöresursseja. Kuntien ja kokeilun järjestäjien velvollisuus on tarjota huoltajille ja oppilaille mahdollisimman kattavasti tietoa kokeilusta ja sen vaikutuksista oppilaan opintopolkuun, jatko-opintoihin ja työelämään. Kokeilun jälkeen kieltenopiskelun jatkumon on oltava sujuva kokeilussa oleville oppilaille. Kokeilukunnissa on taattava pätevien kieltenopettajien saatavuus, sillä kokeiluun osallistuvilla oppilailla on oikeus pätevän kieltenopettajan antamaan opetukseen.

Toisen kotimaisen kielen opiskelu on nykyainsäädännön mukaan tulevaisuudessakin olennaista, sillä ilman sen opintoja ei voi läpäistä korkeakouluopintoja. Kokeilussa mukana oleville oppilaille on taattava riittävät mahdollisuudet aloittaa toisen kotimaisen kielen opiskelu valinnaisena kielenä, esimerkiksi perus- ja toisen asteen koulutuksessa. Esitysluonnos ei ota kantaa ammatillisen toisen asteen koulutuksen toisen kotimaisen kielen valinnaiseen opiskeluun. Kuitenkin kaikille oppilaille on taattava mahdollisuus edetä korkeasteen opintoihin opintotaustasta riippumatta. Kokeilu saattaa lisätä koulutuksellista epätasa-arvoa, sillä kokeilussa mukana olevien oppilaat voivat kokea haastavaksi korkeakouluopintoihin hakeutumisen niiden lainsäädännön mukaisten toisen kotimaisen kielen kielitaitovaatimusten takia. Esitysluonnoksessa ei kerrota riittävän tarkasti, miten resurssit toisen kotimaisen kielen opiskeluun korkea-asteella kokeilussa mukana oleville oppilaille taataan. Korkeakouluopintojen aikana on haastavaa saavuttaa virkamiesruotsin/suomen tasoa, jos toisen kotimaisen kielen opinnot aloitetaan vasta toisella tai korkea-asteella.

Toisen kotimaisen kielen kokeilun on koskettava myös ruotsinkielisiä kuntia, kouluja ja oppilaita, jos ne haluavat lähteä mukaan kokeiluun. Esitysluonnoksessa ei oteta kantaa siihen, miten kokeiluun voidaan ottaa mukaan ruotsinkielisiä oppilaita, jos he ovat aloittaneet toisen kotimaisen kielen opintonsa esimerkiksi A1- tai A2-kielenä, ja kokeilu koskettaa vain 5. ja 6. vuosiluokan oppilaita. Kokeilu näyttää koskevan vain suomenkielisiä kuntia ja antavan mahdollisuuden kielivalintaan vain suomenkielisille oppilaille.

Esitysluonnoksessa olisi hyvä tuoda esiin myös maahanmuuttajaoppilaiden kieltenopiskelu kokeilussa, mikäli he haluavat osallistua kokeiluun. Kokeilun myötä maahanmuuttajille voitaisiin mahdollistaa omien äidinkielten tehokkaampi opiskelu niin, että he voisivat todella kehittää kielitaitoaan omassa äidinkielessään. Näin voidaan tehokkaasti laajentaa Suomen kielivarantoa.

Jyväskylässä 5.6.2017

Kielikoulutuspolitiikan verkosto

Kielikoulutuspolitiikan verkoston vastuulliset tutkijat:

Sari Pöyhönen, professori, ohjausryhmän puheenjohtaja, Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto

Heidi Vaarala, yliopistotutkija, Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto

Taina Saarinen, yliopistotutkija, Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto

Erja Kyckling, tutkimusavustaja, Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto

Kielikoulutuspolitiikan verkoston ohjausryhmästä seuraavat henkilöt:

Jenni Alisaari, yliopisto-opettaja, Suomi toisena kielenä –opettajat ry:n puheenjohtaja

Marina Bendtsen, universitetslärare, Åbo Akademi

Ville Jakkula, johtaja, Lapin yliopiston kielikeskus

Karita Mård-Miettinen, tutkimusjohtaja, Vaasan yliopisto
Jaana Nuottanen, toiminnanjohtaja, Kansalaisopistojen liitto KoL
Liisa Tainio, professori, Helsingin yliopisto
Outi Veivo, yliopisto-opettaja, Turun yliopisto

Lähteet

Siv Björklund & Karita Mård-Miettinen. 2011. Kielikyöpylasten ja -nuorten monikielinen toimijuus. Teoksessa Lapset ja nuoret yhteiskunnan toimijoina, 154-169. Toim. Niina Mäntylä. Vaasan yliopiston julkaisuja. Saatavissa: http://www.uva.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-379-0.pdf

Kangasvieri, Teija 2017: Motivaatio – tallessa vai hukassa? *Tempus* 3/2017.

Kielten oppimistulokset perusopetuksen päättövaiheessa 2013. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Helsinki: Opetushallitus. - Saatavissa: https://karvi.fi/app/uploads/2014/09/KARVI_0914.pdf